

בדין נשואי קרובים, וחמירא סכנתא

בתשובה לשאלתא, בשער נרעם (י"ב), בהא דנשואי קרובים המותרים, שלפי חוות דעת מחקרית של הרופאים יש בנשואין אלו סכנה לילדים הנולדים, והוכח זה עפ"י בחינות וחישובים רפואיים, אם יש לסמוך על דבריהם בנדון מבחינה הלכתית תורנית, ולהזהיר על הדבר או גם להחליט לאיסורא לימנע מזה מטעם דחמירא סכנתא, או שאין להתחשב בזה מאחר שלא מצאנו מקור בתלמוד ופוסקים לאסור בדבר, ולא מצאנו במקורותינו התלמודיים וההלכתיים רמז להאי סכנתא, נראה ששאלה זו מורכבת מד' חלקים שצריכים בירור הלכתי, (א) הכלל דחמירא סכנתא מאיסורא. (ב) שנוי הטבעים. (ג) מתי אמרינן שומר פתאים ה', וזמן השמים ירחמו. (ד) נשואי קרובים בחז"ל. ועפ"ז נבוא בס"ד למכוון בנדון.

א.

גדרי חמירא סכנתא

המקור להאי כללא דחמירא סכנתא מאיסורא חזינן ליה במס' חולין (דף י"ע"א), בהא דספק מים מגולין אמורין דש"מ חמירא סכנתא מאיסורא, ואמנם יש לדון בגדרה של סכנה זו, אם איירי גם בסכנתא רחוקה דחיישי' לה וחמירא מאיסורא, או דוקא בדבר המצוי וקרוב להיות. והנה שם מבואר ברש"י דאפילו דסכנתא הוי רק מיעוטא איתא להאי כללא, דכתב שם, דאע"ג דאיכא למימר התם אדם נכנס לשם שגילה אותה ושאר שרצים גילו אותה שאין בהן סכנה והווי להו נחשים מיעוטא תלי' בנחשים ואסירי, א"נ פשיטא ליה דהוא עצמו גילה אותה ושהה בגלוי כדי שיכול נחש לשתות מהן אמרינן לקמן דאסירי ואע"ג דמצאא כמו שהניחה. הנה גר' מזה דהאי כללא דחמירא סכנתא היינו גם כשהחששא רחוקה היא והווי רק מיעוטא, דגם ללשון שני דשהה בגלוי כדי שיכול הנחש וכו' הווי נמי חששה רחוקה לחשש בשיעור קטן כזה שיכול לשתות הנחש, לתלות שכבר שתה ממנו, ועכ"ז איכא להאי כללא דחמירא סכנתא.

ואמנם יש לדון בזה עוד, אי חיישינן אפילו למיעוטא דלא שכיתא, או דעכ"פ בעינן מיעוט המצוי ושכית, והנה ראיתי בזה להחיד"א בברכ"י אהע"ז

סי' י"ג אות יו"ד, בהא דנתעברה באמבטי אי שריא לינשא כשהיא מעוברת ומניקה או אסירא כדין מעוברת חבירו ומנקת חבירו וגו' בזה, וכתב די"ל דבתר דגזור רבנן דלא ישא מעוברת חבירו אף דהוי מילתא דלא שכיחא כיון דאיכא סכנת ולד חמירא סכנתא ולא פלוג ואף נתעברה באמבטי לא תנשא. יוצא מדבריו דאף במילתא דלא שכיחא משום סכנתא אסרינן, האמנם בשד"ת ח"ד כלל קע"ג כ' בהאי כללא דמילתא דלא שכיחא לא גזור בה רבנן יש להסתפק כשהגזירה היא משום חשש סכנה אי אמרינן דגזור גם במילתא דלא שכיחא או לא שנא, ומסתברא דגם בכה"ג לא גזור במילתא דלא שכיחא מרן חיד"א בברכ"י אהע"ז סי' י"ג אות יו"ד, והנה כפי משכ"ל, הרי לכאור הברכ"י כתב להיפך, ואמנם אחרי דבריו דלעיל המשיך לשאת ולתת בדבר ובתור"ד כ' דכיון דגזירה היא ס"ס גם דאיכא לתא דסכנת ולד במילתא דלא שכיחא מסתברא דלא גזיר, ומ"מ נר' דלא הכריע כך עיי"ש. ואמנם בנוב"י מבואר לקולא, דבאהע"ז במהדו"ת סי' ל"ה כתב, דכי היכי דמותרת לשמש עם בעלה ואמרינן מן השמים ירחמו ול"ת שתתעבר משום דלא שכיחא ה"נ יש להתירה להנשא ול"ת שמא נתעברה מראשון פעם שני עיי"ש. מבואר בדבריו דמשום דלא שכיחא הוא לא גזרינן, ולכאור הוי דלא כהברכ"י דס"ל דמשום סכנתא חיישינן גם למילתא דלא שכיחא. ואמנם י"ל דבכה"ג יודה הברכ"י דדוקא התם שגורו ואסרו במעוברת חבירו ומינקת חבירו גזור בכ"ג משום סכנתא דאפילו דהוי דבר דלא מצוי מ"מ איכא לסכנתא, משא"כ כאן דהוי בהיפך דס"ל לחכמים דמשמשת כדרכה והולכת ומה"ט התירה להנשא ול"ת שמא נתעברה, וכמבואר שם בנוב"י יעוי"ש. ואמנם גם מדברי הברכ"י עצמו יש להוכיח להתיר דהוא איירי מפני גזירת תו"ל דלא ישא מעוברת חבירו וכי' ודן דתחול הגזירה גם ע"ד דלא שכיחא, אבל אלולא הגזירה לא אסרינן מצד הסכנה עצמה ובע"כ דהוי מיעוט דלא שכיחא. (ולקמן יתבאר גדר חדש בכל כי האי סכנתא דהוי בדרך טבעית).

ואמנם בהא דבסכנתא חיישינן למיעוטא הוי דבר פשוט כמבואר לעיל בדברי רש"י, וכן ראיתי בבנין ציון בס' קל"ז דכן ביאר סוגיא דיבמות י"ב. דג' גשים משמשות במוך, והוא במש"כ שם בטעמא דרבנן, כיון דבעוד דלא נתעברה אין כאן סכנת נפשות לכן סמכינן אטעמא דמן השמים ירחמו שלא תבא לידי סכנה וכ"ש דא"ש למ"ד שמא תתעבר ושמא תמות, שמא לא תתעבר ואת"ל תתעבר שמא לא תמות ורק ר"מ דחייש למיעוטא גם בלא סכנה ס"ל דתשמיש במוך דחייש למיעוטא שמא תבוא לידי סכנה. וכ"ז כתב התם בסכנה שאיננה עתה אלא שיש לחוש לסכנה הבאה, הא לא"ה חיישינן אפילו למיעוטא בכל סכנתא כההיא דחולין הנ"ל, וכן הוא בנוב"י ח"א אהע"ז סי' י' שכ' דזה

פשוט דבאיסור אזלינן בתר רובא ובסכנה לא אזלינן בתר רובא וכדאיתא במס' חולין דף י' ע"א הא מצאה כמו שהגיתה לא טומאה איכא ולא איסור ואילו ספק מים מגולין אסורים שחמירא סכנתא ופירש רש"י שם בהדיא אף דהוה נחשים מיעוטא עיי"ש. ובנוב"י שם בס"י י"ג כתב דבמקום חשש סכנה גזרינן הא אטו הא עיי"ש.

ועפ"י נר' לכאר' בנדו"ד דיש לחשוש לסכנתא אפילו אי הוי רק מיעוטא שיצא מזה סכנתא, ואמנם נר' לענ"ד שאין ראיה לדון דידן מתרי טעמי, (א) דשם גבי סכנתא דנחש הוי הסכנה ודאיתא אם נחש שותה מהם, והמיעוט דחיישינן ליה הוא רק בזה דאולי לא שותה ממנו הנחש ובוזה הוא דאמרינן דמאחר דאיכא לסכנתא בשותה ממנו נחש חיישינן אפילו למיעוטא, בעוד דכאן זה גופא לא בריר לן, כי עוד לא נתברר לן דנשואי קרובים מזיקין, והאם בסמוך ע"ד הרופאים שאומרים שמזיקין נשואין אלו, ומאחר דע"ז גוגא דנים אה"ב די"ל דלא סגי לן במיעוטא, דכ"ז אנחנו מבררים עפ"י מציאות התלויה באומדנא ולזה בודאי צריך רוב מכריע, ורק דלאחר שיוברר לן עפ"י סטטיסטיקה מכרעת דאיכא לסכנתא בנשואין אלו, אז אה"נ דיש לחשוש, אלא דבין כו"כ לא שייך כאן לומר דנחשוש למיעוטא דמאחר דיש רובא דרובא דנוזקין מזה אם חיישינן הרי חיישינן מכח הרובא ולא מכח המיעוטא. (ב) כל האי דחמירא סכנתא נר' לכאר' דזהו ענין דפקו"ב, וגם פקו"ג דידיה דכן הוא נר' פשוט מסוגיין וכן הוא ברש"י שם, וכן ביש"ש פ"ק דחולין סוף סימן י"ח שכ' אבל בסכנתא כגון שראה צפור מנקר בתאינה ועכבר מנקר באבטיח חיישינן שמא במקום גקב של נחש נקב משום סכנת נפשות דחמירא סכנתא מאיסורא (וכן מוכח מל' הרמב"ם פ"א מהל' רוצח ה"ה עיי"ש) משא"כ בנדו"ד דאין כאן ענין של פקו"ג ממש אלא שמא יצאו הילדים בעלי מומין, וגם אין החשש כאן לבעל עצמו אלא לבנים שיבואו לאח"ז.

ואמנם במקום דאיכא לסכנתא הוי ממילא מילתא דאיסורא ממש מכח הסכנתא וצריך ליוזרה בזה ככל האיסורין, ולכאורה י"ל דאיסור תורה הוא מפסוק דונשמרתם מאוד לנפשותיכם, ולשון הרמב"ם בפ"א מהל' רוצח ושמירת נפש ה"ה, הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהן סכ"נ וכל העובר עליהן ואומר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך או איני מקפיד בכך מכין אותו מכת מרדות, לכאר' י"ל דהרמב"ם ס"ל דכ"ז רק איסור דרבנן, אבל אין ראיה מכרעת מכאן די"ל דהרמב"ם ס"ל דמשום דחכמים אסרום מכח סכנתא מכין עליהן מכת מרדות, ואמנם עיין היטב בל' הרמב"ם שם בה"ד, ומשמע דדוקא בכה"ג דאסרה תורה ביטול עשה ול"ת, והוי כאן א"כ רק איסור דרבנן ויש עוד לדון בזה ואכ"מ. (ועוד יובא בזה להלן).

ונר' לכא' הבכל סכנה שעבר עליה נכהו מכת מרדות כדפסק הרמב"ם כי הוא חייב לימנע מזה מכת סכנתא דחמירא מאיסורא, אמנם לאמתו של דבר נר' דאפי' דאיכא לאיסורא מכת הסכנתא לא מכין אותו מכת מרדות דהא דכ' הרמב"ם כנ"ל דמכין אותו מכת מרדות היינו דוקא במאי דאסרו חכמים בפירוש, ונמצא שעובר על חברי חכמים, דמכח זה שעובר ע"ד חכמים מכין אותו מכת מרדות ונמצא דלא מפני שלא שמר, על נפשו, אלא מפני שעבר על ד"ח שאסרום והוי ככל עובר עד"ח ובלא"ה נר' שיכול לומר בכה"ג דלא אסרו חכמים שומר פתאים ה', אבל מאחר שחכמים אסרום, בפירוש הוי כמילתא דאיסורא ואסור לעבור עליהם. ואמנם נר' דדוקא דברים שאסרום חכמים בפירוש, ואלו הן הדברים שביארם הרמב"ם שם בה"ו וה"ז וכו' עד סה"פ עיי"ש, ואלו הן לא יניח אדם פיו על הסלון המקלח וישתה וכו', ואלו הן המשקין האסורין וכו' עיי"ש, ואמנם שם בפ"ב שהמשיך נמי הדברים שיש בהם משום סכנה, נר' דלא מלקין עליהן משום מכת מרדות דאינן אלא אזהרות, והוה ג"כ שכ' שם בפ"ב הא דלא יעבור על קיר גטרי או על גשר העוץ או ליכנס לחורבה, וכהא דאסור להסתפר מעכו"ם, ואסור להשיא להם עצה טובה וכו' עיי"ש, דמוכח לכא' דכל הנהו אינן אלא אזהרות וחמירא סכנתא, אבל לא הויין בגדרי איסור ממש להכות עליהן מכת מרדות, אלא דנקרא שעבר על אזהרותיהם, ואולי הטעם מפני שהסכנה רחוקה יותר, דבל"ז למה חילקם בבי' פרכים מאחר דהכל הויין איסורין מכת סכנתא, ואולי בזה י"ל דבפ"א דיבר מעניני גלוי לפרטי' ובפ"ב הוסיף כל מאי דמובא בתלמוד בבלי וירושלמי מאיסורי חכמים מסב סכנתא, ואה"נ דאיכא עליהם נמי מכת מרדות, אמנם עכ"פ נראה ברור כנ"ל דכ"ז מפני שאסרום חכמים אבל כל מילי דסכנתא שלא אסרום לנו חכמים ואין להם מקור בש"ס אפילו שיש איסור בדבר מכת הסכנתא אם אינו נזרז בזה מ"מ ליתא למכת מרדות וכמושנ"ת, ועיין בספר שבות יעקב ביר"ד סי' ק"ה באוכלין ומשקין שנתנם תחת המטה אם אסורין בדיעבד דפסק שזה רק אזהרה לכתחילה, ובפ' חזקת הבתים נח. מטה של ת"ח וכו' ושל ע"ה דומה לאוצר בלום וא"כ אמאי לא חששו חכמים איך יאכל עמו הלא חמירא סכנתא מאיסורא א"ו פשוט דכל הני הוא רק אזהרה עיי"ש.

ובהאי דינא דסכנתא חמירא אי הוי איסורא דרבנן או דאורייתא, הנה בספר ארעא דרבנן מערכת אות ח', אות רנ"ד כתב, בחובל בעצמו כתב מרן הגב' יר"ד סי' רל"ז בשם הר"ן שאין איסורו אלא מדרבנן ושבועה חיילא עליה, והל' בב"י לפנינו הוא, דחיילא עליה שבועה משום דלא אתי אלא מדרשא: ולפ"ז י"ל דהוי דאורייתא ורק משום דאתי רק מדרשא חיילא שבועה עליה, ומפורש שם בש"ך סק"ג, כלר' אע"ג שהוא מן התורה, כיון שאינו מפורש

בתורה אלא דאתא מדרשא הוי כדבר שהוא מדרבנן עיי"ש (ועיין בביאור הגר"א ובח"י הגרע"א שם) וכן צריך לפרש בדברי הרמב"ם פ"ה מהל' שבועות הי"ז, ושבע להרע לעצמו כגון שנשבע שיחבול בעצמו אעפ"י שאינו רשאי שבועה חלה עליו. וברדב"ז כ' שם, אע"ג דאמרינן בפ' החובל שאין אדם רשאי לחבול בעצמו מדרשא אתיא וכל מידי דלאו מפורש בהדיא לא נקרא מושבע מה"ס עיי"ש. (ואמנם נר' כ"ז במי שרוצה לחבול בעצמו אבל אין ראייה גמורה מכאן למכניס עצמו לסכנתא אם אינו מחבול בעצמו ממש, וכמו שיובא להלן.) וכן הביין הש"ך בשי' הרמב"ם, ובשו"ת הר"ן שהביא הב"י בס"י רט"ו סק"א עיי"ש. וגם המאירי במס' ב"ק צא: כתב, זה שבארנו במשנה שאין אדם רשאי לחבול בעצמו מן התורה הוא שנא' אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש ושמא תאמר דוקא בהריגה הא בחבלה מנין ת"ל וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באי זו נפש חטא אלא מפני שציער עצמו מן היין וכי ולפ"ז משמע דלאו דוקא חבלה אלא ה"ה בכל צער שציער עצמו עיי"ש היטב. אלא דאח"כ הדר וכתב אעפ"י שאמרו אין אדם רשאי לחבול בעצמו אם נשבע שיחבול עצמו שבועה חלה עליו וכי שאין זו מצוה גמורה אלא מד"ס והמקרא אינו אלא אסמכתא, שכל שהוא איסור סופרים שבועת בטוי חלה עליו, ואפ"ל בדבריו דלא הוי ממש מדרבנן אלא מד"ס וכדאורייתא דמי, ויתכן דמש"כ אסמכתא הכוונה דאתי מדרשא וכנ"ל. (ואמנם עיין היטב בל' המאירי שבועות כא: ואכמ"ל), ובס"ח ס"י תרע"ו החמיר טפי בזה דאפילו במקרע כסות עצמו חייבר בד"ש מהאי קרא דואך את דמכם לנפשותיכם.

והנה באיסור קטלנית, דעת הבית שלמה ס"י י"ח, וכן הוא בישרש יעקב (ליבמות כו.) דס"ל דזהו איסור תורה מהא דתמר שנאמר פן ימות גם הוא כאחיו, אמנם בבית יצחק אהע"ז ס"י מ"ו ס"ל דאיסור קטלנית לאו דאורייתא, ולכן כ' באם נשאת לא תצא לדעת הרמב"ם. אמנם נר' דכ"ז רק בקטלנית אבל לא בכל מידי דסכנתא, וזהו שכ' להביא ראייה מתמר, ואם נימא דבכל סכנתא הוי איסור תורה הרי ממילא קטלנית מכללם ואם נשאת יוצאת, ורק אם נימא דזה מדרבנן אם כינס לא יוציא, ואמנם עפ"י מה שנכתוב לקמן נר' דבנדר"ד אפילו אם נימא דקטלנית אם כינס יוציא, כאן לא מחייבין ליה שיוציא אפילו אם נחשוש לדעת הרופאים.

והנה בדין דקטלנית גופא, איתא בתרומת הדשן ח"א ס"י רי"א, בתא דגדולים ואנשי מעשה הגונים דלא הוי קפדי לישא אשה שמתו לה ב' אנשים ואין מוחה בידם או קורא תגר עליהם יש סמך לקולא זו או לאו, ושם כתב בתשובה יראה דלאו שפיר עבדי דלא קפדי, ואשירי בכתובות פ' נערה כ' דכופין אותו להוציא דחמירא סכנתא מאיסורא, וכי היכי דב"ד חייבין להפרישו

מאיסורא ה"נ מסכנתא (ועיין בריב"ש בזה בס"י רמ"א). ואמנם הדר שם באותה תשובה, וקאמר שאין אנו נוהרין מכמה מילי דאזהירו רבנן עלייהו משום חשש סכנה, משום שומר פתאים ה', וגם גר' מתוך שאנו מתי מעט וצריכין אנו לישא מאשר נמצאו דשו בה רבים ושומר פתאים ה' וכה"ג אמרינן בפ' מפנין לעשות הקזת דם בששי דקאי מאדים, וצ"ע אי שייך למימר האי טעמא שומר פתאים לת"ח שהוא יהודי ומכיר וזוכר למופלא בדורו ואפילו באיגיש דעלמא ק' הדבר לצדד כ"כ להתיר הואיל ואיכא חשש סכנה עיי"ש. ואמנם בספר בנין ציון סי' קל"א סמך על מה שכתב תה"ד בתחילה בצדדי הקולא, וכ' דמזה סמך לרבנים לסדר קדושין לנשאת לג' איכר נתאלמנה כבר מב' אנשים עיי"ש.

ואמנם בכ"ז י"ל לכאף דמה י"העולם נהגים היתר בקטלנית משום דסומכים על תשובת הרמב"ם הובא בכ"מ (פכ"א מהא"ב הל"א) שאין בקטלנית איסור, ורק הוא מדוחק על צד הניחוש והפחד והתמהון שיזקקו בהם הגופות החלשים ולכן אם נתקדשה יכנסו עיי"ש. וא"כ לפ"ז נמצא שיש קולא יותר בקטלנית לדעת הרמב"ם, ואדרבה בנדר"ד יש לדון בזה משום שאין זה על צד הניחוש אלא על צד המחקר הרפואי, וגם לאידך גיסא לצד המחמירים, לא דמי לנדר"ד דבקטלנית החמירו משום פקו"ג, ומשום זה החמירו דאפילו בתרי זימני הוי חזקה, ועיין בשו"ת דברי חיים ח"ב אהע"ז סי' כ"ו, שכתב שנמצא הרבה מהראשונים ואחרונים שמקילים בזה שומר פתאים ה' עיי"ש. ואמנם בשו"ת הרשב"א המיוחסות להרמב"ן סי' קכ"א מחמיר בקטלנית ותמה בדעת הרמב"ם זכ' ואפשר שטעמו מפני שאין זה ודאי סכנתא אלא ספק, הלכך די אם נאסור אותו לכתחילה אבל אם קדם ונשא או שקדש אין מחייבין אותו לגרש מספק, והנה לפי הסברו ברמב"ם כל ספק סכנתא לא מונעים ממנו בדיעבד. ובשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרפ"ב כ' דאפילו בקטלנית גופא נהגו בה היתר עיי"ש, ועיין בריב"ש סי' רמ"א.

ב.

בענין שנוי הטבעים

בחזו"א בהלכות מילה סי' קנ"ה אות ד' בהא דבן ח' יכול להתקיים, כתב דכמדומה דעכשיו נשתנו הטבעים וכפי בחינת הרופאים אפשר שהוסיפו השתלמותם (הכוונה לעוברים) אחר ז' ונגמרו לח', וציין שם להרמ"א, והוא באהע"ז סי' קנ"ו ס"ד שכ' י"א דבוה"ז אפילו לא נכנסה בחדש ה' רק יום א' מלבד יום שנתעברה בו הוי ולד קיימא. ואע"ג דאמר' בגמ' יולדת לט' אינה יולדת למקוטעין, כבר תמהו ע"ז רבים שהחוש מכחיש זה, אלא שאנו צריכין לומר שעכשיו נשתנה הענין, ועיין היטב שם בב"ח, וכ"כ המג"א באו"ח סי'

קע"ג בהא דבין בשר לדגים חובה ליטול משום דקשה לד"א, ואפשר דבזה"ז אין סכנה כ"כ, דחזינא כמה דברים המוזכרים בגמ' שהם סכנה לרו"ר ושאר דברים, והאידנא אינו מוזק נשחטנו הטבעיות וגם הכל לפי טבע הארצות עיי"ש, והנה זו תוספות מפורש בכס' מו"ק יא. ד"ה כוורא, שכתבו ושמא נשחטנו כמו הרפואות שבש"ס שאינן טובות בזמן הזה וכו' עיי"ש דמחזיקי' שנשחטנו הטבעים בין לקולא בין לחומרא. ובשר"ע סי' של"א ס"ט בזמן חכמי הגמרא אם לא היו רוחצים את הולד לפני המילה ולאחר המילה וביום הג' למילה במים חמין היה מסוכן וכו' והאידנא לא נהגו ברחיצה כלל עיי"ש. והמהרש"ל בפ' גה"נ סס"י ט"ו כ' דמדלא הביא הרמב"ם הך דמר בר רב אשי דפסחים, דבינינא דאטוי בהדי בשרא אסור למכלי' אפילו במילחא משום סכנתא ש"מ דהוא ברוב בקיאותו בטבעיות וברפואות ידע דבריהא אינו מוזק. (ועיין מש"כ בזה בחת"ס חיר"ד סי' ק"א). ובשר"ת מהרש"ם ח"ד סי' קכ"ד בדבר אם יש להתיר הכלי אחר מעל"ע בדבר סכנה וכו' בשם ס' הקנה דאחר אלף החמישי בטלה הסכנה עיי"ש. והנה מכ"ז ישנם ראיות שעכשיו נשחטנו הטבעים בהרבה ענינים.

ואמנם יש לדון בכ"ז, אי סמכינן על דברי הרופאים במה שאומרים שנשחטנו הטבעים ועל פי מחקרם, ומהחזו"א הנ"ל נר' מפורש דסמכינן על דבריהם, וכן נר' ברור גם מדברי המהרש"ל בפג"ה הנ"ל וכדברי החת"ס, ואמנם מפורש יוצא מהריב"ש שאין לסמוך על הרופאים בכל דבר שהוא נגד התורה, וזה יכתוב ידו שם בס' תמ"ז שאין לנו לדון בדיני תורה ומצותיה עפ"י חכמי הטבע הרפואה שאם נאמין לדבריהם אין תורה מן השמים חלילה כי כן הניחו הם במופתיהם הכוזבים ואם תדון בדיני הטריות. עפ"י חכמי הרפואה שכר הרבה תטול מן הקצבים כי באמת יהפכו רובם ממות לחיים, ומחיים למות ויתליפו חי במת כי אין ספק בנטלה הכבוד ונשאר בה כזית שאנחנו מכשירים הם יאמרו שימות לשעתו, והן בחרותה ביד"ש ואחרים וכו', שאנחנו אוסרים כל הסרכות וכל המראות הפוסלות בריאה עיי"ש. הרי דלדבריו אין לסמוך על הרופאים נגד דברי חז"ל ול"א נשחטנו הטבעים.

וכן כתב הגאון ר' יהונתן אייבשיץ ז"ל בספרו בני אהובה (פט"ו מהל' אישות) בהא דאפשר לאשה שתתעבר באמבטי, ואל תשגיח בדברי רופאים אחרונים שרצו להשיב וכחשו ואמרו שלא יתכן וכו', וחשבו מה שלא השיגו בדמיונם הכחב שא"א להיות וכו' עיי"ש, והביאו בס' בני ציון בס' כ"ג בענין המציצה, וסיים שם, סר"ד אני אומר כי אין לנו לזוז מדברי חכמינו ז"ל מפני דעת הרופאים אשר חדשים מקרוב באו, ובפרט בדבר גדול כזה בהמציצה אשר מצוה עלינו מפי המשנה ואולי מפי משה רבינו ע"ה וכו', ואמנם בסר"ד כתב, אכן עכ"ז אין להעלים עין גם מהסכנה אשר ע"פ הרופאים החדשים אפשר

שתתהוה ע"י המציצה וכו' ויש לשמור מאוד ולהפקיד משמרת לבל יקרב למלאכת המילה ובפרט להמציצה איש אשר תולי בו וכו' עיי"ש, ועוד הוסיף בזה שם בשו"ת כ"ד שאין לזוז ממה שמקובל בדינו עיי"ש, ולכאור הדברים סותרים זה אומר בכה וזה אומר בכה.

ואשר נראה לענ"ד דכל דברי הריב"ש הן רק באסורים ודינים דבזה לא שייך לסמוך על שני הטבעים, דמה שהתורה הטריפה הר"ז טריפה מפני שכך אמרה תורה, וכמו"כ אם התורה הכשירה, הר"ז כשר, דכך היא דעת תורה שהיא תורה נצחית ולא שייך בזה שני ותמורה, ואין אנחנו דורשים בטעמי המקראות והמצוות. אבל בכגון נדו"ד במה שלא נוגע להלכה אם הרופאים הזהירו מפני הסכנתא נראה דיש לחשוש לדבריהם מאחר שאין אנחנו מבטלים עפ"י דבריהם ח"ו שום מצוה, דל"ד לענין המציצה דלא שמעינן להו, וכמו שכי הבנין ציון הנ"ל שהיא מצוה עלינו וכו', וגם שם הזהיר שלא להתעלם לגמרי מאזהרות הרופאים בדבר שאינו נוגע לעיקר המצוה והלכותיה, וגם במה שכתב הגאון ר' יהונתן זצ"ל, היינו נמי במה שהחליטו חכמינו ז"ל שאשה מתעברת באמבטי, שאין בדברי הרופאים בזה כלום, כי לא ראינו אינה ראה, ונמצא דג"ז אינו נוגע לנדו"ד. ואמנם בבת אחותו כמו שיבואר להלן בזה שיש בה משום מצוה, אם באמת מכוון לשם מצוה לא יחשוש כלל לדברי הרופאים (אפילו לצד דנימא דחיישינן לדברי הרופאים בכגון דא) אבל אה"נ בסתם נשואי קרובים שלא החליטו בזה חז"ל נגד הרופאים י"ל בזה שיש לחשוש לכאור לדבריהם, ולכאורה בכה"ג לא איירי הריב"ש הנ"ל, ומדברי החזו"א וכו' דמשמע דמחוקי' לנשתנו הטבעים ואפילו בכגון הא דבן ח', נר' דאה"נ דאורי' או בזמן חכמי הש"ס לא היה לו דין חי אבל כיום דחוינן שהוא בר קיימא וחי מחזיקי' דנשתנו הטבעים ואין זה סותר לדברי חז"ל כי לא גזרו על כך שכן ח' לא יחיה אלא באו לאשמרעין הלכותיו דבן ח' עפ"י הטבע שהיה אז, אבל אם היו יוצרים מזה מצוות ממש או שכך הי' קבלה מידם הלממ"ס בודאי שלא היה לנו רשות לבטל דבריהם עפ"י הרפואה, ועפ"ז נר' דכל דבר שאינו מצוה וקבלה שכך הוא אה"נ דאמרינן בזה דנשתנו הטבעים, ובפרט שכן הוכח לעיל מלשון התוספות במו"ק יא. שכן נשתנו הטבעים ובע"כ כן הוא עפ"י הבחינות הרפואיות או המציאות ובכגון דא כתב הר"מ בפ"ד מהל' דעות הי"ח בענין הנהגת האדם בהקזה וכו' שאין כל המקומות שוים ולא אמרו אלא למלכות בבל ורפואות שבש"ס לא לכל מקום ולכל זמן נאמרו עיי"ש (ועיין בשד"ח חלק ד' אות ג"ד, 505-6).

ובספר שו"ת דברי מלכיאל ח"ג סי' ק"ב נשאל שם, באיש שנשא אשה יותר משלש שנים עדיין לא ראתה לא דם בתולים ולא דם נדות וניכר אשר

היא ממשפחת דורקטי כי אחותה נתגרשה מבעלה בשביל זה אחר שדרו יחד ט' שנים והרופאים אמרו על אחותה שלא תלד ולזה גירשה, ואף כי האיש ידע זה אחר החתונה בכ"ז חשב אולי ישתנה עוד. ושם כתב בזה להשיב שלא יגרשנה דאף שהרופאים אומרים שלא תלד כיון שהוא נגד דברי חז"ל אין סומכין על דבריהם בענין זה וכו' ואף אי נימא העכ"פ רוב נשים שהרופאים אומרים שלא תלד לא ילדו בכ"ז לא יוכל לגרשה דחוינן דבזה לא הלכו אחר הרוב ואם יש קצת מקום לחשוב שתלד א"צ לגרשה וכו', ועוד נראה שגם אם יאמרו בכלל שדורקטי לא תלד כיון שיש מחלוקת הפוסקים בזה בהבנת דברי הש"ס אין להעמיד בזה על דברי הרופאים וכמבואר בפוסקים בכ"מ בכה"ג עיי"ש. הנה בנדה דידן נמי י"ל בפשטות דאחר שנשאה אין יכול לגרשה מפני דברי הרופאים, אך מה שהחליט הדברי מלכיאל בדבריו שאין לסמוך על הרופאים יש לדון בזה עפ"י הנ"ל מאחר דחז"ל לא גזרו בזה שדורקטי בן תלד ולא פירשו בזה שום מצוה שיכולה ללדת ואולי יש לדמות זה להא דאמבטי הנ"ל דאין לא ראינו ראיא, אבל עכ"פ בכגון דא שנשתנו הטבעים סמכינן עליהו אלא דמ"מ נראין דבריו להלכה באותו ענין שנשאל עליו מאחר דיתכן שתלד ועוד לא גר אתה עשר שנים וכמבואר בשאילה.

והטור יו"ד סי' קפ"ז כתב משם ספר התרומה ברואה דם מחמת תשיש, שאם תרצה להתרפאות צריכה שתתפא קודם שתתחזק אבל לאחר שתתחזק צריך עיון אם תוכל לסמוך על רפואה לשמש אח"כ אפילו אם הוא רופא מומחה עיי"ש, ובבנין ציון סי' קל"ז ע"ד בעל שא"ל הרופאים שלא יקרב לאשתו שאם תתעבר בודאי תמות וכתב בזה דאפילו אם נאמין לדברי הרופאים עכ"פ לא נאמין להם שבדאי תמות אם תלד דמאין יכול לשפוט כן בדאי אחרי שהאשה כבר ילדה איזה פעמים וחיתה וא"כ לא עדיף מהא דג' נשים דג"כ איכא ס"ס זה שמה תתעבר רשמה תמות ואעפ"כ ס"ל לרבנן דקיי"ל כוותיהו דמן השמים ירחמו וכ"ש שיש לפקפק בלא"ה לדעת הטור יו"ד סי' קפ"ז עכ"ד, ולכא' יש לחלק בפשטות בין איסורא לסכנתא ואין ראיא מדברי הטור, ואמנם עיקר דבריו הרי הם קרובים לדבריו של תשובת מלכיאל הנ"ל ולגדון שם.

ג.

גדרי שומר פתאים ה'

והנה הא דשומר פתאים ה' מצינו בכמה מקומות, בכתובות טל. ג' נשים משמשות במוך אלו הן קטנה מעוברת ומגניקה, קטנה שמה תתעבר ותמות וכו' דברי ר"מ וחכמים אומרים אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו משום שנא' שומר פתאים ה'. הנה כאן פשוט דאיכא סכנתא וכלשון

הגמ' שמא תתעבר ותמות ואיכא עכ"פ לספק סכנתא, ועכ"ז ס"ל לרבנן שלא תשמש במוך ומן השמים ירחמו ושומר פתאים ה', ולכאורה זה תמה מאחר דאיכא ח"ט סכנתא וחמירא סכנתא מאיסורא ומ"ש מספק מים מגולין וכדומה דמחמרינן כספק ואסרינן וצ"ע. האמנם במסכת יבמות יב. איתא קצת בשנוי לשון דקטנה שמא תתעבר ושמא תמות, ולפ"ז הרי חששא רחוקה דאולי לא תתעבר ואם תתעבר אולי לא תמות, והיה א"כ אפ"ל לכא' דמפני דחששה רחוקה היא הקילו בזה, אבל שם בגמ' נר' דמחלוקת היא אם כשתתעבר ודאי תמות או דאיכא ב' ספיקות דשמא תתעבר ושמא תמות, וגם בל"ז תקשי דבכגון דא דחמירא סכנתא הרי מחמרי אפילו במיעוט כמו שכתב בזה הר"י בחולין כנ"ל דחיישי למיעוטא וכן הוא פשוט במפרשים ובפוסקים.

ונראה לי ליישב בזה בב' אופנים, א) דיש לחלק בין אם הסכנה מצויה כעת לפנינו, לבין אם הסכנה רק עלולה להתהוות לאחר, ובזה י"ל דגבי נחש הרי הסכנה היא לפנינו ממש דאם נחש שתה ממנו איכא כבר לסכנתא עתה דישנו לארס הנחש שם, ורק דמספק"ל אם הנחש שתה או לא ובזה מחמרי אפילו מספק וחיישינן למיעוטא בגלל הסכנתא, אבל כאן בהא דג' נשים אין הסכנה עתה על ידן אפילו אם תשמש רק שעי"ז ישנו לחשש דשמא תתעבר ותמות, ובזה י"ל דשייך לומר שומר פתאים כלומר שמן השמים ירחמו שלא תתעבר והו' לשון „שמירה" כלומר שישמרו עליה מן השמים שלא תבוא הסכנה העלולה לצאת מזה דבזה סמכינן על שומר ישראל, כלומר דהסומך בטחונו בהקב"ה אין לו לחשוש כלל מזה וכן ראוי. ב) יש עוד לחלק בזה בענין אחר לגמרי, והוא דיש לחלק בין ענינים רפואיים מציאותיים, לבין ענינים שנוצרים מתהליכים טבעיים בתולדת האדם וטבעיו. ובזה נראה דהיכא דמחזקי ששתה הנחש הרי יש כאן סכנה מוחשית בדרך של מציאות וסיבה, בעוד דבענין של עיבור וכדו' הר"ז בגדר של תהליך טבעי כי יש כאן השתלשלות טבעית שעלולה להיות סכנה זו בדרך זו עצמה של ההשתלשלות הטבעית, ובכגון דא נר"ל ששייך לכלל דשומר פתאים ה', היות וזה ענין געלם מהאדם שפעם עלולה הסכנה להתהוות ופעם לא תתהווה, וכ"ז ללא סיבה ידועה דכך הוא התהליך הטבעי פעם בכה ופעם בכה, ובזה מתאימה ההגדרה דמן השמים ירחמו ושומר פתאים ה'.

ולשני החילוקים הנ"ל מצאתי ראייה וסמוכין בדברי הפוסקים, דלחילוק הא', הנה כדוגמתו נמצא בס' בנין ציון סי' קל"ז באיש שאמרו לו הרופאים לבל יקרב עוד אל אשתו כי אם תתעבר עוד ותלד אין מזור ורפואה ותמות בודאי, ושאל האיש אם מותר לו לשמש עם אשתו במוך לבל תתעבר. ושם הביא למחלוקת רש"י ור"ת בסוגיא דיבמות יב. וכתובות טל. הנ"ל ור"ל דכ"ז

רק לדעת ר"מ אבל לחכמים דמשמשת כדרכה ומן השמים ירחמו בין לרש"י בין לר"ת אסורה ליתן מוך קדם תשמיש וכוותיהו פסקינן, ושם כתב בטעמא דרבנן דס"ל דלא תשמש במוך דאע"ג דכלל הוא בדידנו דאין לך דבר שעומד בפני פקדונו, ואין הולכין בפקדונו אחר הרוב, זה דוקא ביש בודאי סכנת נפש לפנינו כגון בנפל עליו הגל דאז חוששין אפילו למיעוטא דמיעוטא, אבל בשעתה אין כאן פקדונו רק שיש לחוש לסכנה הבאה בזה אוליגן בתר רובא כמו לענין איסורא, דאל"כ איך מותר לירד לים ולצאת למדבר שהם מהדברים שצריכין להזהרות על שנוצול, ואיך מותר לכנוס לסכנה, ולעבור על ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, אלא ע"כ כיון דבאותה שעה שהולך עדיין ליכא סכנת הולכין אחר הרוב והביא ראיות לזה שם. ועפ"י הפשט בסוגיין בטעמא דרבנן כיון דבעוד דלא נתעברה אין כאן סכ"ג כדין סמכינן אטעמא דמן השמים ירחמו שלא תבוא לידי סכנה וכ"ש דא"ש למ"ד שמא תתעבר ושמא תמות, שמא לא תתעבר ואת"ל תתעבר שמא לא תמות ורק ר"מ דחייש למיעוטא גם בלא סכנה ס"ל דתשמש במוך דחייש למיעוטא שמא תבוא לידי סכנה. הנה לדבריו בכהאי מילתא דאין הסכנה עתה לפנינו הוי כי מילתא דאיסורא דל"ת למיעוטא, והנה בע"כ כן צ"ל גמי בדברי הנוביי ח"א אהע"ז סי' י' בהא דאמר יהודה לתמר כלתו שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלה בני כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו, ופרש"י דוחה אותה בקש כי לא היה בדעתו להשיאה לו כי אמר מוחזקת היא זו שימותו אנשיה, והדבר תמוה אטו בוש היה יהודה להורות הדין שאסורה להנשא שהיא קטלנית, ולדידי גיחא דזה פשוט דבאיסור אוליגן בתר רובא ובסכנה לא אוליגן בתר רובא וכדאיתא במס' חולין דף י' ע"א הא מצאה כמו שהניחה לא טומאה איכא ולא איסור, ואילו ספק מים מגולין אסורים שחמירא סכנתא, ופירש רש"י שם בהדיא אף דהו נחשים מיעוטא עיי"ש ולדעת ר"מ דחייש למיעוטא קטן אסור לייבם שמא ימצא סריס אלא דקיי"ל כרבנן דאוליגן בתר רובא, ובעובדא דתמר שהיה שלה קטן א"ב גודמנו שניהם איסור וסכנה וחדא תליא באידך אם הוא סריס אין כאן מצות יבום ויש כאן איסור אשת אח וגם סכנתא דקטלנית, ואם אינו סריס יש כאן מצות יבום וממילא ליכא סכנתא, והורה יהודה כהלכה שצריכה להמתין עד שיגדל שלה עכ"ד. והנה לשיטתו דבסכנתא חיישי למיעוטא אפילו לרבנן, תקשי לית סוגיא דג' נשים וכו' כנ"ל, ונר' לכאור דס"ל דהוי סכנתא רק כהא דנחש וקטלנית משא"כ בנדר"ד דאין הסכנה עתה דהוי ככל מילתא דאיסורא דל"ת למיעוטא, או דס"ל כתירוך שני הנ"ל וכמו שנבאר בזה בסמוך. (ואפשר עוד לדחוק בזה דס"ל דהא דג' נשים הוי מיעוטא דלא שכיח וכנ"ל באות א').

ולחילוק השני בדברינו לעיל מצאתי לו ראיה, בספר שלמת יוסף בשו"ת

ל', ולקצורה והיקפה אעתיקה כלשונה. וז"ל השאלה: ילמדנו רבינו במה שמצינו בסוגיא דג' נשים וכו' דחכמים סברי דמן השמים ירחמו, אם יש ללמוד מזה גבי אשה שהרופאים הזהירו שלא תתעבר שלא תבוא לסכנה אם מותרים לשמש כדרכן ולא לחוש לאשר אולי יש לחלק דדוקא בג' נשים הנ"ל ליכא כ"כ חשש סכנתא דקטנה לא שכיח כ"כ שתתעבר וכו' ולכן סמכו חכמים דמן השמים ירחמו משא"כ בנידון הנ"ל החשש יותר או דלמא לא שנא כו', וע"ז ענה לו, בגדר הך דיבמות דף י"ב וכו"מ זה רק בדבר דכן מציאות התולדה אמרינן גדר מן השמים וכו' וגדר שומר פתאים, ועיין גדה דף ל"א גבי משמש ליום צ', ועיין ביבמות דף ע"ב ע"ש ברשונים בזה, ושבת דף קכ"ט ע"ב אבל מי שיש בתאשה חולה ודאי אסור לשמש עמה כלל מחמת חשש סכנה ועיין וע"ז דף ל' ע"ב אוכל כו' ובירושלמי מעשרות פ"א ה"ב והרבים וכו' זה גדר מה דמבואר בירושלמי תרומות פ"ו אין דבר של רבים נאסר וכן בע"ז פ"ב ועיין בירושלמי כתובות פ"ב שהרבים נהגו היתר גבי אשה וכו"מ בזה, ועיין יבמות דף ל"ד ע"ב מחלוקת ר"א וביבמות דף מ"ב ע"א מבואר שם דאף לכתחילה מותר להכניס עצמו בזה ולא שייך לומר אין סומכין על הנס דכן מציאות הטבע. ועיין בהך מחלוקת פסחים דף ס"ד ע"ב גבי סמכין אגיסא מחלוקת אב"י ורבא עי"ש ונדה דף ל"א אמר זה ג"כ אב"י ואכ"מ, עכ"פ כל דבר שאין זה גדר הטבע רק סיבה בודאי חילוק ואסור. עכ"ל.

ועתה נחל בביאור הדברים והרמזים, הנה כאן השואל חשב לחלק בין תא דמן השמים ירחמו ושומר פתאים להא דאשה חולה והרופאים הזהירו בזה שלא תתעבר מחשש סכנתא, דאולי גבי קטנה שאני דחששא דשמא תתעבר הוי חששא רחוקה משא"כ בהא דהזהרת הרופאים, ובתשובה ניתנה הגדרת הדברים באופן אחר, וכנראה שלא הסכים לחילוק השואל דאולי שם גבי ג' נשים הוי מילתא דלא שכיחא, ובביאור כוונתו בתשובה זו נר"ל דרמו למה שכתבנו לעיל דיש לחלק בין דבר שתלוי בהשתלשלות טבעית לבין דבר מציאותי עפ"י סיבה וה"י מה שקורא לזה בלשוננו „מציאות התולדה" ו„מציאות הטבע", דבזה הוא דאמרינן מן השמים ירחמו, אבל אם יש איזה סיבה רפואית אה"נ דאסור וכמושנת"ל, וכן מוכח כוונתו מכל הראיות שציין שם, דשם בנדה לא. תנא המשמש מטתו ליום צ' כאילו שופך דמים מנא ידע, אלא אמר אב"י משמש והולך ושומר פתאים ה', הרי כאן יש חשש של ש"ד ועכ"ז התירו מטעם שומר פתאים, ובאמת כאן הוי דבר שלא גלוי לעין ותלוי בהשתלשלות טבעית, וכן הוא ביבמות ע"ב. אמר ר"פ הילכך יומא דעיבא ויומא דשותא לא מהלינן ביה וכו' והאידינא דדשו בה רבים שומר פתאים ה', הנה בכל זה, ג"כ תלוי בהשתלשלות טבעית בעננים ורוחות, והוי דבר דביד"ש. והנה בנדון זה כתב שם המאירי

ולמדת מכאן ב' דברים א' שכל שטרח בדרך אין מלין אותו עד שינח, ואחד שכל יומא דעיבא או יומא דשותא ר"ל גשיבת רוח דרומית שהיא מרפא את האויר ומלחלחו ומעפשו אין מלין ולא מקיזין. ומ"מ האידנא דדשו בה רבים שומר פתאים ה', ואין נמנעין לא ליומא דעיבא ולא ליומא דשותא, הא לחוליא דאורחא דאי חיישינן וכן הלכה (תעין בב"י יו"ד סי' רס"ב), הרי כאן מפורש במאירי לחלק כעיקר החילוק הנ"ל, דהיכא דהוי ענין של טבעיות כגון יומא דעיבא ויומא דשמשא שייך לומר שומר פתאים, אבל היכא שהיה עייף מהדרך שזאת היא מציאות גופנית שעייף מטורח הדרך והמילה תזיק לו ל"א בזה להאי כללא דשומר פתאים. וכן בהא דשבת קכט: בענין הקזה שכתוב מעלי שבתא נמי קיימא בזולי כיון דדשו ביה רבים שומר פתאים ה', הגה ג"ז ענין של מזלות וביד"ש הוא וכמבואר שם. והא דע"ז ל' ע"ב, דתניא ר"א אומר אוכל אדם ענבים ותאנים בלילה ואינו חושש משום שנאמר שומר פתאים ה', ושם לכאור תקשי לשיטתו דשם הוי חשש דגלוי, ונמצא היפך דבריו והביא ראיה הסותרתו דנמצא שם דגם בכה"ג אמרינן שומר פתאים, ונר"ל בזה דכוונתו דהיות ואין כאן סיבה לא התחדש בהם איזה נקב שאיננו טבעי, דכאן מדברים שגיתל עוקצן דהוי בדרך תולדתן ולכן לא חיישינן בהו, וכן הוא ברמב"ם פ"ב מהל' רצח ה"ג עיי"ש. דו"ק.

ומכאן ולהלן עבר לכאור לגדר מחודש בזה, והוא במה שכתב דדבר של רבים נהגו בו היתר, וציין להא דירושלמי בפ"א דמעשרות הל' ב'. ונר' דהתכוון למאי דאיתא התם רבי יונה בשם רבי שמעון חסידא ניקורי רטב באביהן אסור, והרבים נהגו בהן היתר ואינן גיזוקין, ונר' לכאור הכוונה שם דדבר דדשו ביה רבים הוי כהותר אפילו במקום חשש סכנתא, וכעין זה מבאר שם הפני משה, שכתב אסור מן הדין אלא שהרבים נהגו בהן היתר ורואין אנו שאין גיזוקין, ומה שציין לעיין בירושלמי דתרומות פ"ו בענין דבר של רבים עיינתי כמה פעמים ולא מצאתיו כלל, ולאח"כ מצאתי זה בפרק עשירי מתרומות ה"ה (ונר' שצריך להגיה שם פ"י במקום פ"ו) וז"ל על ידי עילה גבונתא איקלקלת, שאל רבי חגיי לר' בא בר זבדא א"ל דבר של רבים אינו נאסר, ורבו שם הפי' דהפני משה פירש על ידי עילה, כלומר ע"י עילה כל דהוא שנוכל לתלות ההיתר תולין בה שלא לאסור את המרובה כהאי עובדא דלקמיה, גבונתא איקלקלת, ובפ"ב דע"ז בה"ט מייתי להא וגריס זבונתא, גבונתא מלשון גובאי חבית שמכונסין בה ממיני חגבים הרבה, ולגי' זבונתא ג"כ מיני חגבים או דגים שמכונסין בחבית ומוכרין ממנה על יד על יד והיא זבונתא והיינו הך. איקלקלת, נתקלקלה ולא היו יכולין לבדוק ולהבחין אם יש ממיני חגבים טמאים או ממיני דגים טמאים ושאל ר' חגי לר' בא וא"ל אין דבר של רבים נאסר כלומר דבר

המרוצה אינו נאסר מספק שאין מחמירין בהפסד מרובה. והרשב"ז כוון כל זה לדרך אחרת ופי' גבונתא הוא שם הגהר, איקלקלת פי' שעברו אותו, שאל ר"ח לרבב"ז א"ל דבר של רבים אינו נאסר, פי' דנהר שהוא מחובר אינו נאסר אלא משום דבנהר איכא חשש שמא תלשינהו גלי, דלפעמים נתלש או שמא טפחינהו בידים כדאיתא במס' ע"ז דף נ"ט ע"א, אך כיון דשל רבים הוא אינו נאסר כדאיתא בבבלי מים של רבים אינן נאסרין, ואע"פ שדברי של רבים אינו יסוד גמור להתיר דלא שייך. אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא דוקא בשל חבריו אבל בדבר הפקר דלא הוי לא שלו ולא של חבריו אוסר, אבל מכיון דע"פ הדין אין לנו למיחש שמא טפחינהו בידים רק חומרא בעלמא היא ע"כ סמכינן ע"י עילה דמים של רבים אינן נאסרין וסמכינן ע"י עילה זו דלא טפחינהו בידים. הנה לפני משה אתי עלה מהטעם שזה הפסד מרובה, ולריב"ז מפני שאינו אסור מצד הדין אלא מפני החשש ובשביל זה סמכו על עילה זו להתיר (ועיין מש"כ שם בתוס' רי"ד עפ"י ביאור דבריו בזה).

ואמנם מדברי השלמת יוסף הנ"ל לא נראה כן אלא נר' דהוי גדר ההיתר מפני זה גופא שהוא דבר של רבים שאינו נאסר, דדבר דרבים לא אסרוהו לא בסכנתא ולא באיסורא מפני הספק המועט, והיינו כמו הא דמעשרות שכנר' שכך הוא מפרש בה דניקורי רטב באיביהו לא של יחיד אלא של רבים נהגו בזה היתר, וכן האי דתרומות דדבר של רבים הוא ולא נהגו בו איסור מספק ולא מפני שמותר מצד עצמו דהיחיד יש לו לאסור בזה אלא מפני דגדרו כך הוא דדבר של רבים לא אסרינן מספק, וזהו בעצמו מאי דאיתא בפ"ב דע"ז ה"ט ר"א בשם ר"ח מעשה בספינה א' משל בית רבי שהיו בה יותר משלש מאות חביות ובדק רבי את כולהון ולא מצא אלא אחת שהראשים והשורות שלה קיימין והתיר את כולהון, ר' יעקב בר אחא אמר ר' אסי מקשי לה מסתברא דלא אותה הבית תהא מותרת ויטאר כל חביות יהא אסורות אלא על ידי עילא זבינא איתקלקלת, שאל ר' חגי לרבי בא בר זבדא א"ל אין דבר של רבים נאסר. והנה עפ"י פי' השלמת יוסף לפי מה שנתבאר צ"ל דשל בית רבי הוי כדבר של רבים, (והנה מצאתי עוד ירושלמי שלא ציינו, והוא בסופ"ה דשביעית רשב"ל הוה בבוצרה חמתון מולפין להדא אפורדיטי אמר לון לית אסיר, אתא שאל לרבי יוחנן, א"ל ר"י בשם ר"ש בן יהוצדק אין דבר של רבים נאסר וכר דזהו ג"כ אותו גדר דדבר של רבים, ששייך לרבים אינו נאסר). וציון נמי להאי ירושלמי כתובות בפ"ב ה"ט גבי תינוקת שהורהנה באשקלון וכו', אמר רבי אלעזר שנייה היא בהירהון כהרבים נוהגין לו בהתר, ובפני משה כתב דכיון שהרבים נוהגין לו בהיתר, כלומר שנעשה להם כהיתר ונוהגין הן מדעת להרהר אצלם, וכיון שהגיע זמן ולא נפדית הרי היא של עכומ"ז בדיניהן ומשו"ה

בעינן עדים מעידין שלא נטמאה, אבל מתני' דנחבשה ואינה נחלטת להם הילכך מותרת ולא בעינן עדים וכעין זה פ' בקרבן העדה עיי"ש. אמנם מהשלמת יוסף נראה דמפרש בכל זה שיש דברים שהרבים נהגו בהם היתר וסמכינן על מנהגם דרבים שלא יכשילום מן השמים, ככללל דאמרינן כיון דדשו דשו, ולפ"ו אה"נ שכן אפשר להסביר בההיא דמעשרות, אלא דעפ"ז נצטרך לדחוק בההיא דתרומות בדבר של רבים היינו מפני שרבים דשו בזה, וכנראה שזהו שרצה לפרש גדר דירושלמי תרומות עפ"י מה שביאר במעשרות והוי כאילו אמר לו אין דבר דדשו ביה רבים נאסר ועיין.

והשתא לפי גדר מחודש זה י"ל דכאן נמי בגדו"ד, מאחר דדשו רבים בהא דנשואי קרובים לא נאסר הדבר דזה נאמר הן בס' איסורא והן בס' סכנתא, כההיא דמעשרות דשאר ראיותיו הן בס' איסורא ובגדר זה השה איסורים וסכנתא כמו שמתבאר מצינוני הנ"ל.

ועוד הביא להא דיבמות לד: להוכיח בזה דאפילו לכתחילה יש לסמוך על גדר זה בדבר דבתולדה מותר דמן השמים ירחמו כנ"ל, כהא דאיתא התם כל כ"ד חדש (שהתינוק יונק) דש מבפנים וזורה מבחוץ דברי ר"א, אמרו לו הללו אינו אלא כמעשה ער ואונן וכו', הרי דלרבנן מכניס עצמו לזה לכתחילה אפילו דאיכא חשש שמא תתעבר ותגמול את בנה וימות לא איכפת לן בזה והיינו בע"כ משום דהוי דבר שבתולדת הטבע. וציין להא דיבמות מב. דמשמע ליה דאפילו לכתחילה מותר לסמוך על הא דשומר פתאים ה' כדקאמר התם א"ה ידידה נמי (לא ישמש עם אשתו מעוברת שמא תחזור ותתעבר וידחוק אחיו וכו' לי רש"י שם) אי למ"ד במוך במוך ואי למ"ד מן השמים ירחמו מן השמים ירחמו עיי"ש, הרי דלכתחילה מותר, וציין להא דפסחים סד: בהא דננעלו, דאביי אמר ננעלו תנן, רבא אמר נועלין תנן, מאי בינייהו, איכא בינייהו למיסמך אניסא אביי אמר ננעלו תנן כמה דעיילי מעלו וסמכינן אניסא רבא אמר נועלין תנן ולא סמכינן אניסא (והנה נר' מזה דס"ל דכ"ז הוא בגדר גס, הא דשומר פתאים, ומן השמים ירחמו, ובוה גופא אמרינן דסמכינן אניסא, האמנם לכא"י יש לדון בראיה זו דאיירינן בבהמ"ק ואין חשש סכנה וכן משמע מרש"י ואולי יש חשש כהא דאיתא שם בגמ' מעולם לא נתמעך אדם בעזרה חוץ מפסח אחד שהיה בימי הלל שנתמעך בו זקן אחד והוי קוראין אותו פסח מעוכין ואכמ"ל). וציין לשיטת אביי דבריו במס' נדה לא. תנא המשמש מטתו ליום צ' כאילו שופך דמים מנא ידע אלא אמר אביי משמש והולך ושומר פתאים ה', הרי דאביי סמך אניסא ואזיל לשיטתו בפסחים (והיינו כנ"ל דס"ל דכ"ז גדר אחד הוא).

היוצא מדבריו דכל דבר שהינו נתון להשתלשלות טבעית שייך בזה גדר

דשומר פתאים ה', ואפילו שאין כאן גדר דעשיית מצוה בדבר זה, ולא כמו שחשבו בזה כמה מחברים דאמרינן זה רק בגדר מצוה משום הא דשומר מצוה וגו', וא"כ הא דמותר בבת אחותו לפי חז"ל ו"ל דכ"ז הוי בגדר תולדה כלשונו דאין כאן לסיבת סכנה כמו הא דאשה חולה או מים מגולין דשתה מהן נחש, דכ"ז סכנה סיבתית, המחלה באשה, והארס של הנחש במים, משא"כ כאן בנדר"ד דהכל נעשה בגדר דהשתלשלות טבעית דפעם בכה ופעם בכה, ובוה שייך לומר שומר פתאים, ולפ"ז באחותו לא שכוונת חז"ל בזה דמשום המצוה הותר אלא דהמצוה זהו ענין בפני עצמו וכמו שיבואר להלן בברייתא.

והנה להני תרי טעמי שכתבנו לעיל יש להחיר, דתרווייהו שייכים כאן בנדר"ד, הן הא דלא הוי סכנה בעין מעתה אלא שעלולה להתחדש ובוה אמרי' שומר פתאים ה' וכדכ' בס' בנין ציון, והן מצד שאין כאן סכנה גופנית רפואית ממשית אלא תלויה בהשתלשלות הטבע. וכפי מה שהוכיח השלמת יוסף מיבמות מב. הרי שיותר אפילו, להכניס עצמו לזה לפתחילה, ולא אמרינן בזה אין סומכין על הנס, והנה דבר ברור כאן דגם הרופאים בנדר"ד אינם מחליטים דבר ברור ואינם יכולים לקבוע מראש מי יזוק בזה ומי לא יזוק דלא החליטו עוד על כולם שיוזקו, אלא דעלול לצמוח מזה הויקא ובוה לא שייך חמירא סכנתא וקאי כאן הגדר דמן השמים ירחמו וכמושנ"ת.

האמנם לכאורה תקשי על כל ראיתיו מהא דחשש קטלנית, דלכאורה זהו ג"כ בגדר התולדה הטבעית וכאן בכל ראיותיו שציין לא נגע בזה כלל, ונראה דזה יש לדמותה להא דאמרו הרופאים שהאשה הוו מסוכנת אם תתעבר דישנה כאן לסיבה, והנ"י יש סיבה, דהא דמעין גורם הוי כמו סיבה רפואית ממש, דהא הוחזקה בזה ובכ"ז גם בקטלנית גופא הרבה התירו בזה ולא הקפידו וכנ"ל, והיינו בע"כ משום דתלוי קצת בהשתלשלויות טבעיות, או דמסמכו בזה על הרמב"ם הנ"ל דכ"ז הוא על צד הניחוש וכדומה, אבל אם גימא כדברינו שזה דומה במקצת לדבר שבתולדה והשתלשלות הטבע מובן סמך ההיתר שלהם. ועכ"פ אפילו למאי דמחמירי בקטלנית וכדכתב בשד"ח במערכת אישות סי' א' שכתב דבקטלנית מונעין אותו וכו' איכא למימר בזה דשם הסכנה מוחשית, וגם נוגעת להצלת נפשות ממש, משא"כ הכא וכ"ש למאי דחוינן דגם בקטלנית מקילין בזה וכנ"ל, ואין צריך לומר אם כבר נשאת שלא תצא ח"פ.

ד.

נשואי קרובים

איתא ביבמות ס"ב: ובסנהדרין ע"ו, ת"ר האוהב את אשתו כגופו וכר האוהב את שכניו והמקרב את קרוביו והגושא את בת אחותו וכר עליו הכתוב אומר או תקרא וה' יענה תשוע ויאמר הנני, וברש"י והגושא את בת אחותו

גענועי אדם רבין על אחותו יותר מן אחיו ומתוך כך נמצא מחבב את אשתו. נראה דרש"י לומד דכל המצוה דנשוא בת אחותו היא רק בשביל תחילת הברייתא שיאהב אשתו כגופו ומשום זה נתן טעם לדבריו דנקט בת אחותו משום דגענועי רבין על אחותו יותר מאחיו. ואמנם בתוס' איתא, פי' רשב"ם דהוא הדין בת אחיו אבל אחותו נקט לפי שמשתדלתו בדברים ישרים שנשוא בתה. ולפי"ז ה"ה בת אחיו. ושם, ור"ת אומר דדוקא נקט בת אחותו לפי שהיא בת מזלו כדאמרינן (ב"ב ק"י. מסכת סופרים ספ"ו) רוב בנים דומים לאחי האם, וגר' דלפי"ז דוקא בת אחותו דיש דמיון ביניהם בטבעיותם ובמזוגם, והיא בת גילו ומתאימה לו ביותר. ולשון רש"י בסנהדרין ע"ה ומבשרך אל תתעלם היינו נשוא בת אחותו ומקרב את קרוביו וכו' ולכארי מפסוק זה דומבשרך אל תתעלם יש ללמוד לכל הקרובים, ואולי דכ"ז היינו מפני שיאהבנה ויקיים בה ומבשרך אל תתעלם כי עי"ז שיקחנה והוא חייב לאהוב את אשתו הרי ירבה אהבתו בה, מפני שיש לו גענועין יותר עליה משא"כ בשאר קרובים שאין לו גענועין יתכן שאין למצוה כזו דומבשרך אל תתעלם כי לא ירבה בזה אהבתו בה. ואמנם גר' דכ"ז עכ"פ רק לגבי ענין המצוה שבדבר אבל לא איירי לגבי איסור והיתר כלל ולכן גם לדעה דרק בבת אחותו איירי היינו דרק לגבי זה י"שנה למצוה זו ומתקיים בו אז תקרא וגו' אבל ה"ה דבכל הקרובים דאין נפקא מינה לגבי היתרא דהרי הן כבת אחותו ומותרין, ועיין תוס' יבמות צט. ספק אשת אחיו וכו' אמרי' בירושלמי זאת אומרת מותר לאדם לישא אשת בן אחיו וכו' מכאן יכול להיות ראייה לפי ריב"ן שפירש בהבא על יבמתו, והנשוא בת אחותו דוקא בת אחותו אבל בת אחיו אינו עושה כ"כ מצוה, דמבטל מצות יבמין הרי דכ"ז במצוה איירי ולא במותר ואסור וז"ב.

ולשון הרמב"ם בפ"ב מהל' איסור"ב הי"ד ומצות חכמים שישא אדם בת אחותו וה"ה לבת אחיו שנא' ומבשרך אל תתעלם, הנה להרמב"ם בת אחותו לאו דוקא ודריש זה מקרא דומבשרך אל תתעלם דמשמע כל קרוב וקרוב אית ביה להאי דינא, וזה כל' רש"י בסנהדרין עה הנ"ל אם כי דחקנו ברש"י להעמידו כדבריו ביבמות, הרי להרמב"ם גר' פשוט דה"ה בת אחיו מכח האי קרא דומבשרך אל תתעלם, והרמ"א בשו"ע אהע"ז סי' ב' ס"ו ומצוה לאדם שישא בת אחותו וי"א אף בת אחיו, ובסי' ט"ו סכ"ה ומותר בבת אחיו ואחותו ומצוה לישא אותה, הנה כולם איירי במצוה ועל היתר פשט"ל דהרי הן בכלל קרובים המותרים וממילא לא גרעי מאשה דעלמא המותרת, ומדוקדק הלשון ברמ"א דמותר ומצוה והיינו דההיתר כמו בעלמא ונתווספה כאן המצוה. ולשון המאירי ביבמות נמי כולל כל הקרובים ורואה מצוה בכולן והוא במה שכ' שם שחז"ל דרך כלל שבחו נשואי קרובים משום שטבען ואהבתן שוה ועיי"ש.

וראיתי דבר מעניין בשו"ת הגאונים סי' נ"ט, אשה שיש לה נכסים ואחד מבני המשפחה רוצה אותה והיא אינה רוצה אותו מה הדין, תשובה הרשות בידה להנשא למי שתמצה (ועיין ב"ב קכא), הרי שאין בכלל הדין על ענין דנשואי קרובים מצד הסכנתא כלל, וכמו דחזינון כאן בהיפך דהשואל חשב שיש לו זכות להכריח לשאת דוקא אחת מבני משפחתו בשביל לזכות בנכסיה וע"ז באה התשובה דזה תלוי ברצונה וכהא דמצינו בבנות צלפחד.

ואמנם בצוואות ר"י החסיד אזהרה כ"ב כתב, לא ישא אדם בת אחיו או בת אחותו, וכבר עמדו על זה רבים שזה נסתר מדברי חז"ל ויש שרצו לפרש בדבריו דבאמת טעמו מחשש סכנה הידועה לו, או מה שנתגלה בזה לרופאים אלא שחז"ל התירו בזה משום מצוה הגופקא מינה בזמן שכל כוונתם היתה לשם מצוה לכבדה ולחבבה, אבל כיום שיש חשש שאין כוונתם לשם מצוה אלא לשם נוי וממון וכדו' יש לאסור מחשש סכנתא. ולענ"ד הדברים נראים קצת רחוקים, דמחז"ל ומהפוסקים משמע שמותר ואין בזה חשש סכנתא אלא שראו בנידון מצוה אבל לא משום שבגלל המצוה יורדת הסכנה שבדבר, ושייך רק לומר שנשתנו הטבעים מתקופת חכמי התלמוד עד תקופת ר"י החסיד, אבל גם בזה יש לדון אם יש לאסור כמוש"נ בדברינו.

והקרוב בזה הוא מה שבי' הגוב"י בחלק ב' אהע"ז סי' ע"ט שנשאל שם על צוואת ר"י החסיד וכתב חז"ל וכי"ב אנו מוצאים לר"י החסיד בצוואה שלו דברים שכמעט אסור לנו לשומעם, כי הוא אומר שלא ישא בת אחותו ובגמ' אמרו שהוא מצוה, הוא אומר שלא ישא אב ובנו שתי אחיות ור"פ ובנו נשאו שתי בנות של אבא סוראה, הוא אומר שלא ישאו שני אחים שתי אחיות ובגמ' שמונים זוג אחים כהנים נשאו שמונים זוג אחיות כהנות ותרי בנתיה דרב חסדא הוו נסיבי לרמי ולמר עוקבא בר חמי, וכי"ב בצוואה ההיא ואם היה החסיד מצווה צוואה זו לכל ישראל הרי הוא סותר לדברי תלמוד והיה אסור לנו לקבל דבריו כלל, אבל האמת יורה דרכו כי התסיד לזרעו אחריו צוה לדורי דורות כי ראה ברוח"ק שזרעו לא יצליח בזיווגים כאלה ובוזה אינו סותר לדברי התלמוד שהוא על הכלל ודברי החסיד הוא על הפרט.

ואמנם ביוסף אומץ להחיד"א סי' ל"ז באות ב' שם כתב שצוואת רבינו דשני אחים לא ישאו שתי אחיות כ' הרכ כנה"ג א"ה סי' ס"ב דיש לחוש לזה, ובאות ג' שם כתב גם צוואת רבינו ז"ל דחתן וחמיו לא יהיו בשם אחד וכן כלה וחמותה לא יהיו בשם א' הגם שרבים לא חשו אני הצעיר ראיתי מעשים שלא הצליחו בזיווגם עיי"ש. ואמנם החיד"א בספרו ברית עולם סי' תע"ז כתב שאעפ"י שבברכות מד. מוכח שלא היו חוששים לכך (בב' אחים שנשאו שתי

אחיות) יש לומר דשאני בזמן הזה שגברא הסט"א דעיה"ר כשם שנמצא להיפך שבזמן הש"ס היה סכנה בווגות בומה"ז אין קפידא בדבר כלל עיי"ש.

ואמנם לענ"ד נראה דאם מטעם זה אדרבה הרבה דלא חיישי האידנא לזה ובפרט בענינים כאלו של עיה"ר שאומרים שבזמן הש"ס היתה שולטת יותר ועכשו הדורות ירדו עשר מעלות בקדושה וממילא גם הכחות הללו לא פועלים כ"כ כמו אז. ונראה דהחיד"א נקיט כ"ז כעין ענינים רחנניים וסגוליים בכל הצוואות הנ"ל, ולעומתו הנוב"י רואה שכל זה הן צוואות לפרט ולא לכלל וכנ"ל. ובאמת כדבריו כן כת' בשו"ת דברי חיים אהע"ז סי' ד' וז"ל והגני להודיע שמחמת צוואת הרב הק' החסיד מהר"י אין לחפש בזה, כי הרבה ספיקות באמת בכלל דברי הצוואה אם הוא לורעו דוקא אך בזה שרוב העולם נוהרים הנח לישראל וכר' אך בזה שישא בת דודו כבר דשו ביה רבים וע"ז נאמר בוא וראה האיך העולם נוהג ולכן אין שום חשש לפע"ד. ובסי' ח' כתב מתחילה דהא דבת אחותו שאין להק' מדברי הגמרא עליו כי הלא ידוע לנו בכמות זה שאמרו מתחילה מצות יבום קודמת ואח"כ שראו שאין הדור מכוונים לשם מצוה חזרו לומר מצות חליצה קודמת. כמו"כ יוכל להיות שבכמות אלה הזיווגים אם היה החיתון לש"ש כמו בדורות הראשונים לא ידעו שומרי מצוה דבר רע וכו', ואמנם כת' אח"כ והנה במדינתנו אין מדקדקים רק באשה ששמה כשם חמותה ודבר זה מבואר להחמיר גם בספר משנת חסידים, ובשאר הדברים אין מדקדקים במדינתנו וגם כנראה שלא היתה כוונתו בזה רק לורעו ולכן אין שום חשש כלל בעובדא ידידי עיי"ש, והר"ז כדברי הנוב"י (וקצת תמוה שלא הזכירו), עכ"פ לפ"ז גר' ברור דדבר שדשו בו רבים לא אסרינו עליהם כלל כלפי צוואת הר"י החסיד ז"ל.

בענין התורשה

הנה המקור בתז"ל לענין התורשה: זה נראה ברור לכאור' מהא דיבמות ס"ד דאחיות מחזקות, אמר רבא השתא דאמרת דאחיות מחזקות לא ישא אדם לא ממשפחת גכפין ולא ממשפחת מצורעים והוא דאתחזק תלתא זימני והיינו בע"כ מפני הוולדות הוא וכן כת' הרמב"ם בפכ"א מהל' איסור' ב הל' ל' לא ישא אדם אשה ממשפחת מצורעים ולא ממשפחת גכפין והוא שהוחזקו שלשה פעמים שיבואו בניהם כך, וכן הוא בטור ובשו"ע אהע"ז סי' ב' עיי"ש. ובשלטי הגבורים פ' ר"א דמילה הביא בשם ריא"ז גבי אחיות מחזקות כת' וכן גר' בעיני לומר באחים ובאב ובנו ובן בנו שהוחזקו למות בניהם. ועיין בחזו"א בהל' מילה סי' קנ"ד (אות ב') דכל שהחולי קבוע באדם עד שהוריש החולי לבנו חיישינן שגם בנו יוריש חוליו לבנו ידידיה, הרי ברור שישנו ענין של תורשה אלא שכ"ז משמע דוקא בהחזק באופן כזה שהוריש החולי לבנו וכו' הא לא"ה לא חיישינן

וכתא דחזינן בהא דלא ישא ממשפחת נכפין וכר דבעינן דאתחזק וכדפסק הרמב"ם.

ואמנם לפ"ז נמצא דאין לחשוש לעניני תורשה בלא איתחזק. ואמנם באיתחזק בכה"ג דנכפין נר' דתצא, ואמנם בקטלנית כת' הרמב"ם במפורש שם בה"א דלא תנשא לכתחילה ואם נשאת לא תצא, וברבי"ש סי' רמ"א נשאל בענין קטלנית אם אמרי' דאם נשאת לא תצא כדעת הרמב"ם ז"ל או לא, ואפי' לדבריו אם התרו בו ב"ד והמרה את פיהם אם כופין אותו להוציא וכר וכתב אעפ"י שדעת הרא"ש ז"ל שכופין אותו להוציא דחמירא סכנה מאיסורא וכמו שב"ד חייבים להפריש האדם מאיסור כך חייבים למונעו שלא ישע בעצמו וכמ"ש זה משמו בס' אהע"ז (סי' ט') מ"מ דעת הרמב"ם ז"ל נר' יותר נכון שכיון שלא מצינו זה בגמרא רק לא תנשא דמשמע דלכתחילה דוקא אין לנו להוסיף על הגזירות וכר ושם המשיך דבקטלנית אין סכנה ברורה אלא שאנו חוששין לה כיון שהחזקה וכו' עיי"ש. ובכפ"י דאשה נכפית עצמה יעוין בנובי"י חלק ב' אהע"ז סי' ק"ד עיי"ש. אבל בל"ז אין יכול לכפות כהא דהביא שם באשה שעסק איתה ברפואות ללא הועיל וחושב שנתקלקל מוחה וס"ל דאינו יכול לכופה לגרש עיי"ש.

והנה בעניני צוואות ר"י החסיד, נר' דתלוי בקפידת האדם, דמאן דקפיד בזה ויש לו גיחוש ודמיון בדבר עדיף שיוהר ויתרחק מזה דמאן דקפיד קפדינן בהדיה, עכ"ז שיש אומרים שכ"ז צוה רק לזרעו אחריו, הקפידא והגיחוש שיש בזה לאדם עושה ררשם, ולא גרע ממאי דכתב הרמב"ם להאי טעמא בקטלנית גופא שהיא דינא דגמרא, דכ"ז הוא על צד הניחוש, ובפרט שהחיד"א ביוסף אומץ ראה מעשים שהזקוק בזה, ואמנם נראה דדבר שדשו בו רבים אין לחשוש כדכתב בדברי חיים הנ"ל.

המורם מזה בנדר"ד, אין מקום עפ"י דעת תורה לפי הנ"ל לאסור נשואי קרובים. ואמנם כ"ז לגבי היתר ואיסור כהאי דינא דג' נשים וכר' דאמרינן בזה שומר פתאים ה' ומן השמים ירחמו, אבל מי שאינו רוצה להכנס לזה אה"ג דיש לו לסמוך בזה על הרופאים, וקיי"ל דנשתנו הטבעים בכגון דא, והררצה ליוהר יזהר, ואין מוחיחין אותו לומר שלא כתורה עשה, ואמנם נר' לענ"ד דאין לבטל שידוך מפני זה וחשיב כדיעבד, דאמרינן מן השמים ירחמו.

המסקנא:

- א. בסכנתא ברורה חיישינן אפילו למיעוטא.
- ב. כל מילתא דסכנתא הוי בגדר דאיסורא ואסור לעבור ע"ז, וצריך לפרוש, אמנם בכה"ג דקטלנית וכדומה אם נשאת לא תצא כפסק הרמב"ם וכמו שהסיק הריב"ש.

- ג. מחזיקי' דנשתנו הטבעים, ומאמינים לרופאים בזה.
- ד. במה שנוגע לביאור מצוות התורה וכ"ש הלכות ידועות ומפורסמות כהלכות טריפות וכדו' ומה שהוחלט והוקבע אצל חז"ל שלא יתכן בהופכו לא סמכינן כלל על הרופאים.
- ה. אמרינן שומר פתאים ה', ומן השמים ירחמו, בדבר שאין הסכנה מוחשית עתה, אלא שעלולה להתהוות, וכן בדברים התלויים ביד"ש עפ"י השתלשלות טבעית, ואפילו לכתחילה מותר ליכנס לזה, רק בדבר התלוי בסיבה רפואית סמכינן על הרופאים וצריך לימנע מזה.
- ו. יש להתיר ג"כ בדבר דדשן בו רבים.
- ז. יש מקום לתחדשה בדברי חז"ל, ובאיתחזק סכנתא צריך לחשוש לזה.
- ח. בצוואות ר"י החסיד מאן דלא קפיד לא קפדינן עליה, ואמנם מי שהוא קצת קפיד ובעל דמיון וגיחורש יזהר בזה, ואמנם אם דשו בזה רבים יש להקל בזה שלא לחשוש.
- ט. נשואי קרובים עפ"י הג"ל יש להקל בזה ומותר הוא, ואפילו לכתחילה יכול ליכנס לזה, אבל הרוצה ליהרר ואינו רוצה ליכנס לזה אין בזה איסור, ואם יש מחלות תורשתיות ידועות יש ליהרר יותר גם כשאינם קרובי משפחה.
- י. נראה שאין לבטל שידוך בשביל חשש של נשואי המשפחה, אבל במחלות תורשתיות דאיתחזק סכנתא יש לפרוש.